

тим, які мають вирішальне значення для правового регулювання, а також поняттям, які не мають загальнопоширеного використання, а також вживаються у більш вузькому чи істотно відмінному значенні, порівняно із загальноприйнятим. Наприклад, у КК України використовується такий кримінально-правовий термін, як «шантаж» (ст.ст. 120, 149, 303 КК України), який не має легальної дефініції. А тому в теорії кримінального права та у правозастосовній діяльності в це поняття вкладається різне значення – погроза розголосити відомості, які потерпілий або його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, або погроза іншого змісту (наприклад, знищити або пошкодити майно). Водночас у тому самому Кодексі міститься значне число статей з описовими диспозиціями, де називається склад злочину (термін) і подається його визначення, наприклад, ч. 1 ст. 115: «вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині...» [Тростюк 2003, с. 117].

Забезпечувати правову визначеність здатні лише ті дефініції, які відповідають певним формальним та змістовним вимогам, узгоджуються із іншими законодавчими положеннями та використання яких є доцільним і виправданим. Ефективне використання дефініцій у тексті закону, таким чином, можливе лише за наявності в державі науково обґрунтованих підходів у сфері нормотворчості, що зумовлює необхідність подальших загальнотеоретичних досліджень щодо можливостей удосконалення легальних дефініцій.

Список використаних джерел

1. Голев Н. Д. Правовая коммуникация в зеркале естественного языка / Н. Д. Голев // Юрислингвистика-7: Язык как феномен правовой коммуникации. – Барнаул, 2006.
2. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / З. А. Тростюк. – К.: Атіка, 2003. – 144 с.
3. Хворостянкіна А. В. Законодавчі дефініції у правовій теорії та практиці європейських держав (порівняльний аналіз): дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / А. В. Хворостянкіна; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2012. – 237 с.

Мацкевич О. О.,

здобувач, науковий співробітник

Науково-дослідного інституту

інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Юридичний термін – це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ (...) і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [2]. Точність формулювання певного поняття є важливою для юриспруденції, адже можливість двозначного трактування створює зайві проблеми та знижує якість законодавства загалом.

Звісно, відобразити всі термінологічні проблеми, що стосуються діяльності засобів масової інформації, в межах однієї статті досить складно, саме тому звернімо увагу на деякі з наведених у вітчизняному законодавстві понять. Почнемо з поняття *мовлення*.

У ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [4] під мовленням (телерадіомовленням) розуміють *створення* (комплектування та/або пакетування) і розповсюдження програм, пакетів програм, передач з використанням технічних засобів телекомунікацій для публічного приймання за допомогою побутових теле- та радіоприймачів у відкритий спосіб чи за абонентну плату на договірних засадах. Суперечливою є позиція законодавця щодо використання сполучника «і» між словами «створення» і «розповсюдження». На нашу думку, це означає, що мовник одночасно має виконувати обидві зазначені дії. Проте незрозуміло, про яке «створення» йтиметься, якщо мовник лише ретранслюватиме програми або передачі.

Іншою дефініцією, на яку хотілося б звернути увагу є, поняття *телебачення*. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» телебачення – виробництво аудіовізуальних програм та передач або комплектування (пакетування) придбаних аудіовізуальних програм та передач і їх поширення незалежно від технічних засобів розповсюдження. На нашу думку, у відповідному законі його необхідно скоригувати таким чином: телебачення – це виробництво аудіовізуальних передач та/або складання їх в програми або комплектування (пакетування) придбаних аудіовізуальних програм та передач. Ми дійшли такого висновку з огляду на таке.

Закон України «Про телебачення і радіомовлення» (ст. 1) встановлює, що *передача (телерадіопередача)* – змістовно завершена частина програми (телерадіопрограми), яка має відповідну назву, обсяг трансляції, авторський знак, може бути використана незалежно від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт; а *програма (телерадіопрограма)* – поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач), яка має постійну назву і транслюється телерадіоорганізацією за певною сіткою мовлення. Сукупність, тобто те, що має складатися більше ніж з одного елемента.

Якщо провести аналогію, то *програма* може розглядатися як збірник, а *передачі* – як складові збірника. Таким чином, логічніше сказати, що програми складають (комплектують) з готових передач, а не виробляють. А от передача (а згодом і декілька передач) і буде саме тим, що виробляють.

Варто звернути увагу ще на один аспект наведених визначень *програми* і *передачі*. З одного боку, *передача* визначається як «частина програми», а з другого – *програма* є «сукупністю передач», тобто тим, що складається з певних завершених окремих фрагментів. Отже, з визначення терміна «програма» випливає, що вона повинна нараховувати більш ніж одну передачу, тобто логічним є припущення, що окрема, одноразова передача не може вважатися програмою.

Крім того, законодавець використовує лише поняття «програма» у Законі України «Про авторське право і суміжні права» [3]. Таким чином виключні

права організацій мовлення можуть стосуватися лише «сукупності передач», чим власне є програма, адже відповідно до ч. 1 ст. 41 названого Закону до майнових прав організацій мовлення відносить їх виключне право на використання своїх програм будь-яким способом і виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам: публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції; фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення; публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом. У зазначеному фрагменті слово «програма» використано чотири рази, тобто про жодну випадковість йтися не може.

Водночас, законодавець використовує слово «передача» у двох контекстах: як позначення певного об'єкта та як поняття, котре означає певну дію. Останнє трактування знаходимо, зокрема у дефініціях *трансляції* та *ретрансляції*, що наводяться у ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Так, *трансляція (телерадіотрансляція)* формулюється як початкова передача, яка здійснюється наземними передавачами (...); а *ретрансляція* – як прийом і одночасна передача (...) телерадіопрограм або істотних частин таких програм, які транслюються мовником. У ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передача також означає певну дію, наприклад, у такому визначенні: публічне сповіщення (доведення до загального відома) – передача (...) в ефір (...) творів, виконань, будь-яких звуків і (або) зображень, їх записів (...).

Зрозуміло, що телепередача не завжди фіксується на матеріальному носії, а може йти в прямому ефірі; для її сприйняття не обов'язково потрібен екран – глядач може знаходитися в залі під час зйомки. Проте, на нашу думку, використання одного й того ж слова для позначення дії і для позначення об'єкта є неправильним. Хоча якщо звернутися до тлумачного словника [1], то можна побачити, що слово передача використовується у двох значеннях, обидва з яких і використав законодавець:

ПЕРЕДАЧА, і, жін. 1. Дія за значенням передавати, передати...

3. Те, що передають по радіо, телевізору.

Проте у тому ж словнику знаходимо слово «передавання», яке також використовується для позначення дії зі значенням «передавати». Саме тому, ми пропонуємо виправити цю недосконалість у законодавстві та використовувати слово «передавання» замість «передача» у випадках, коли треба позначити саме дію.

Отже, розглянувши лише декілька визначень, можна дійти висновку, що вітчизняна законодавча термінологія є недосконалою, зокрема, щодо визначень телебачення, програм, передач. Саме тому ми пропонуємо внести до законодавчих актів зміни, про які йшлося вище.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/peredavannja>.
2. Артикуца Н. В. Термінологія законодавства і проблеми законодавчих дефініцій / Н. В. Артикуца [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/326/1/Artykutsa_Terminologhija%20zakonodavstva.pdf.

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII: станом на 09.11.2012 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 13. – Ст.64.

4. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII: станом на 09.11.2012 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 10. – Ст. 43.

*Медведєва О. Є.,
студентка магістратури
факультету правничих наук НаУКМА*

РОСІЯНІЗМИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Нині нормотворчий процес відбувається дуже швидко: приймаються все нові і нові нормативно-правові акти, які не завжди обґрунтовані та доцільні, а їх змістовне наповнення часто не відповідає теперішнім умовам розвитку суспільства. Годі вже й говорити про дотримання законодавцем у процесі підготовки нормативно-правових актів усіх правил українського правопису, а це є надзвичайно важливим, адже, як слушно зазначає Н. Трач, важко віднайти галузь, де точність формулювання і вживання термінів відіграє важливішу роль [1].

Одним із недоліків сучасного українського нормотворення є постійне і надмірне вживання росіянізмів. До проблеми «росіянізмів» у сучасному українському мовленні вже зверталися такі мовознавці, як Б. Антоненко-Давидович, С. Караванський, Ф. Бацевич, Л. Полюга, О. Сербенська, К. Городенська, С. Ярмоленко, М. Волощак, Л. Масенко, А. Капелюшний, З. Партико, П. Куляс, Т. Бондаренко, Н. Артикуца, С. Шевчук, О. Доценко, Н. Трач та багато інших.

Метою цієї статті є аналіз законодавства України на предмет дотримання законодавцем вимог українського правопису та спостереження над використанням росіянізмів у законодавстві.

В Енциклопедії української мови термін «росіянізм» визначається як «різновид запозичення; слово, його окремі значення, вислів, граматична форма тощо, запозичені з російської мови або утворені за її зразком» [2].

Значну кількість росіянізмів в українському законодавстві становлять активні дієприкметники теперішнього часу, які за аналогією до російської мови, де таке вживання є поширеною лексико-граматичною нормою, доволі часто зберігаються в офіційному писемному мовленні. Водночас, як зазначають фахівці з культури української мови, активні дієприкметники на -уч-, -юч-, -ач-, -яч-, вживаються вкрай рідко (це переважно слова, які перейшли до розряду віддієслівних прикметників). Отже, вживання слів *завідуючий, керуючий, відпочиваючий, підходящий* і т. ін. є порушенням норм сучасної української літературної мови. Проте вони досі трапляються в законах та інших офіційних документах.

Наприклад, у п. 5.1 Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства «Про затвердження правил використання корисних властивостей лісів» від 14.08.2012 р. № 502 закріплено: «*Умови та особливості*